

WIJ WILLEM ALEXANDER,
BIJ DE GRATIE GODS,
KONING DER NEDERLANDEN,
PRINS VAN ORANJE-NASSAU,
ENZ. ENZ. ENZ.

Besluit van

tot wijziging van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming in verband met experimenten met een nieuw stembiljet in het stemlokaal

Op de voordracht van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van
(*datum en nummer*);

Gelet op artikel 3, tweede lid, aanhef en onderdelen c, d en e, van de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming;

De Afdeling advisering van de Raad van State gehoord (advies van....., nr. (*datum en nummer*));

Gezien het nader rapport van Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van (*datum en nummer*);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Artikel I

Het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming wordt als volgt gewijzigd:

A

Na artikel 16 wordt een artikel ingevoegd, luidende:

Artikel 16a

Indien op grond van de artikelen P 21, eerste lid, of V 4, vierde lid, van de Kieswet wordt besloten tot een nieuwe opneming van stembiljetten, zijn bij de opneming van de stembiljetten, bedoeld in artikel 12, eerste lid, onder a of b, in afwijking van artikel P 21, derde lid, dan wel artikel V 4, vierde lid, vijfde volzin, van de Kieswet, de artikelen N 5, N 8, tweede en derde lid, en N 9 van de Kieswet en artikel 15 respectievelijk artikel 16 van dit besluit van overeenkomstige toepassing.

B

Na artikel 18 wordt een hoofdstuk ingevoegd, luidende:

HOOFDSTUK 2A. EXPERIMENT MET EEN NIEUW STEMBILJET IN HET STEMLOKAAL

Paragraaf 2a.1. Algemeen

Artikel 18a

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op een experiment in een gemeente die daarvoor is aangewezen krachtens artikel 2, tweede lid, van de Experimentenwet.
2. Dit hoofdstuk is van toepassing op een stemming in het stemlokaal.
3. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op briefstembureaus.
4. Dit hoofdstuk is niet van toepassing op een referendum als bedoeld in de Wet raadgevend referendum.

Artikel 18b

In dit hoofdstuk wordt verstaan onder kandidatenlijsten: de kandidatenlijsten die onherroepelijk geldig zijn verklaard als bedoeld in artikel I 17, eerste lid, van de Kieswet.

Paragraaf 2a.2. Stemmen

Artikel 18c

1. Onze Minister stelt voor een verkiezing een stembiljet vast, op basis waarvan de kiezer stemt door op het stembiljet eerst de lijst te kiezen waartoe de kandidaat van zijn keuze behoort, en vervolgens het kandidaatsnummer van de kandidaat van zijn keuze te kiezen.
2. Artikel J 20, eerste lid, tweede zin, van de Kieswet is niet van toepassing.

Artikel 18d

1. Op het stembiljet en het overzicht van de kandidatenlijsten wordt het logo van een politieke groepering geplaatst, indien:
 - a. dat logo is geregistreerd bij het centraal stembureau; en
 - b. op het stembiljet en het overzicht van de kandidatenlijsten de aanduiding van die groepering wordt geplaatst.
2. De logo's van twee of meer politieke groeperingen worden gezamenlijk geplaatst, indien:
 - a. die logo's zijn geregistreerd bij het centraal stembureau; en
 - b. op het stembiljet en het overzicht van de kandidatenlijsten een aanduiding staat, gevormd door samenvoeging van geregistreerde aanduidingen of afkortingen daarvan, van die groeperingen.
3. Indien op het stembiljet en het overzicht van de kandidatenlijsten een aanduiding staat, gevormd door samenvoeging van geregistreerde aanduidingen of

afkortingen van twee of meer politieke groeperingen, en niet van al deze politieke groeperingen een logo is geregistreerd bij het centraal stembureau, wordt geen logo op het stembiljet en het overzicht van de kandidatenlijsten geplaatst.

Artikel 18e

Onverminderd artikel J 16, derde lid, van de Kieswet, bevindt zich in ieder stemhokje een overzicht van de kandidatenlijsten.

Artikel 18f

De kiezer stemt, in afwijking van artikel J 26, eerste lid, van de Kieswet, door op het stembiljet:

1°. een wit stipje, geplaatst vóór de lijst waartoe de kandidaat van zijn keuze behoort, rood te maken; en vervolgens

2°. een wit stipje, geplaatst vóór het kandidaatsnummer van de kandidaat van zijn keuze, rood te maken.

Artikel 18g

1. In afwijking van artikel N 7 en artikel N 8, eerste lid, van de Kieswet, wordt de geldigheid en de betekenis van een stem vastgesteld op basis van de volgende leden.

2. Een stem is geldig die is uitgebracht met een stembiljet dat bij of krachtens de Experimentenwet mag worden gebruikt en

- die op een kandidaat is uitgebracht en waarop geen bijvoegingen zijn geplaatst waardoor de kiezer kan worden geïdentificeerd, of

- die blanco is uitgebracht.

3. Een stem is op een kandidaat uitgebracht indien dat op ondubbelzinnige wijze is kenbaar gemaakt door het geheel of gedeeltelijk rood maken van het witte stipje, geplaatst vóór de lijst waartoe de kandidaat behoort, en vóór het kandidaatsnummer van de kandidaat.

4. Onverminderd het derde lid is een stem uitgebracht op de eerste kandidaat van een lijst indien:

- de kiezer op ondubbelzinnige wijze kenbaar maakt dat de kandidaat van zijn keuze op die lijst staat door het geheel of gedeeltelijk rood maken van het witte stipje, geplaatst vóór de lijst waartoe de kandidaat behoort, en geen wit stipje, geplaatst vóór de kandidaatsnummers, geheel of gedeeltelijk rood is gemaakt; en

- ondubbelzinnig blijkt dat de kiezer niet met bijschrijvingen op een andere kandidaat heeft willen stemmen.

5. Een stem is blanco uitgebracht indien dat op ondubbelzinnige wijze is kenbaar gemaakt doordat geen wit stipje rood is gemaakt en zonder dat anderszins op het stembiljet geschreven of getekend is.

Artikel 18h

Indien op grond van de artikelen P 21, eerste lid, of V 4, vierde lid, van de Kieswet, wordt besloten tot een nieuwe opneming van stembiljetten, zijn bij de opneming van de stembiljetten, bedoeld in artikel 18c, eerste lid, in afwijking van artikel P 21, derde lid, dan wel artikel V 4, vierde lid, vijfde volzin, van de Kieswet, de

artikelen N 5, N 8, tweede en derde lid, en N 9 van de Kieswet en artikel 18g van dit besluit van overeenkomstige toepassing.

Paragraaf 2a.3. Overige bepalingen

Artikel 18i

1. Onder verantwoordelijkheid van Onze Minister vindt een evaluatie plaats van ieder experiment afzonderlijk.

2. De evaluatie heeft tot doel inzicht te verkrijgen in de mate waarin het experiment heeft voldaan aan de volgende criteria:

a. het stemmen met het nieuwe stembiljet heeft voor de kiezer een meerwaarde boven het stemmen met het huidige stembiljet, gelet op onder andere:

- de mate waarin de kiezer zelfstandig zijn stem kan uitbrengen;
- het aantal ongeldige stemmen en de redenen daarvan;
- het aantal stemmen dat uitsluitend is uitgebracht op een lijst en niet op een

kandidaat;

- de tijd die het kost om de stemopneming te verrichten;

- de mate van voorlichting en ondersteuning en het gebruik daarvan door kiezers.

b. de organisatorische consequenties en de financiële en administratieve lasten voor de uitvoerende instanties staan in verhouding tot de meerwaarde die het nieuwe stembiljet voor de kiezer heeft.

3. Het evaluatierapport beschrijft ten minste:

a. de ervaringen van kiezers, stembureauleden en de uitvoerende instanties bij het experiment;

b. de kosten van het experiment;

c. de organisatorische consequenties en de financiële en administratieve lasten bij het experiment;

d. de conclusies omtrent de voortzetting van de experimenten, dan wel de invoering van de voorzieningen waarmee is geëxperimenteerd.

Artikel 18j

Bij ministeriële regeling kunnen nadere regels worden gesteld over de registratie van logo's, de combinatie van stemmingen, het ter kennis brengen van de kandidatenlijsten, de inrichting van het stemlokaal, de werkwijze van het stembureau, de gang van zaken bij de stemming en de evaluatie van het experiment.

Artikel II

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin het wordt geplaatst.

Lasten en bevelen dat dit besluit met de daarbij behorende nota van toelichting in het Staatsblad zal worden geplaatst.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

dr. R.H.A. Plasterk

NOTA VAN TOELICHTING

ALGEMEEN DEEL

1. Inleiding

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties onderzoekt sinds 2012 de mogelijkheid om een nieuw model stembiljet te ontwikkelen dat makkelijker en sneller te tellen is en toegankelijker is voor kiezers, waarmee kiezers beter zelfstandig kunnen stemmen (bijvoorbeeld kiezers met een visuele beperking). Naar aanleiding van de rapportage over dit onderzoek- en testtraject heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in 2012 besloten om met een nieuw model stembiljet te gaan experimenteren voor de kiezers die vanuit het buitenland stemmen. Op basis van de Experimentenwet nieuwe stembiljetten en centrale stemopneming is bij de verkiezing van de leden van het Europees Parlement in 2014 een experiment gehouden met dit nieuwe model stembiljet. De evaluatie van dit experiment heeft uitgewezen dat de kiezers goed met dit stembiljet overweg konden. Daarnaast heeft de gemeente Den Haag, verantwoordelijk voor de organisatie van de verkiezing voor de kiezers die vanuit het buitenland kunnen stemmen, geconstateerd dat de briefstembureaus dit model stembiljet sneller hebben kunnen tellen dan het traditionele stembiljet dat in het stemlokaal wordt gebruikt.

De Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken heeft naar aanleiding van de uitkomsten van de evaluatie de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties verzocht ook experimenten met dit model stembiljet mogelijk te maken in het stemlokaal. De regering heeft instemmend op deze oproep gereageerd en besloten de Experimentenwet aan te passen om experimenten met nieuwe stembiljetten in het stemlokaal mogelijk te maken.¹

In deze algemene maatregel van bestuur worden nadere regels vastgelegd ten aanzien van het stembiljet waarmee geëxperimenteerd gaat worden en voor de evaluatie van het experiment.

2. Experiment met een nieuw stembiljet in het stemlokaal

Gezien de resultaten van het experiment bij de verkiezing de leden van het Europees Parlement in 2014 ligt het voor de hand om als eerste in het stemlokaal te gaan experimenteren met het model stembiljet dat is gebruikt voor de kiezers die vanuit het buitenland mogen stemmen.

Bij dit model krijgt een kiezer een stembiljet van A4-formaat uitgereikt door het stembureau. Op de bovenhelft van het stembiljet zijn de lijsten afgebeeld waarop hij kan stemmen. De lijsten zijn op nummer geordend en bij elke lijst is een vakje dat ingekleurd kan worden. Bij het lijstnummer is niet alleen de naam van de lijst vermeld maar ook het logo (in kleur) van de betreffende lijst. Op het onderste deel van het stembiljet staan de stemvakjes voor de kandidaten. Elk vakje is voorzien van een nummer oplopend uit de serie 1 t/m 80 (het maximale aantal kandidaten dat een partij

¹ Kamerstukken II 2014/15, 31 142, nr. 46, p. 6-7.

momenteel mag opvoeren). Bij elk nummer is een vakje dat ingekleurd kan worden, zodat de kiezer aangeeft op welke kandidaat van de lijst hij stemt. Voor het uitbrengen van een stem op een kandidaat dient een kiezer bij dit model stembiljet twee stemvakjes in te kleuren. Eerst markeert de kiezer het stemvakje bij de lijst van zijn keuze, vervolgens het stemvakje met het nummer van de kandidaat van zijn keuze. In het stemhokje is een overzicht aanwezig van de lijsten met daarop aangegeven de namen van de kandidaten.

De kiezer moet in beide gevallen twee keuzes maken. Eerst kiest hij een lijst, daarna een kandidaat. Dit introduceert de mogelijkheid dat de kiezer het stemproces niet voltooit en er mee volstaat een lijst te selecteren, zonder dat hij aangeeft op welke kandidaat hij stemt. In dat geval wordt de stem beschouwd als uitgebracht op de eerste kandidaat van de lijst waarop deze stem is uitgebracht. Daarmee wordt voorkomen dat de stem die wel op een lijst maar niet op een kandidaat is uitgebracht ongeldig zou worden verklaard.²

Net als het experiment in 2014 voor de kiezers die vanuit het buitenland mochten stemmen voor de verkiezing van de leden van het Europees Parlement zal er voorlichting worden gegeven over het nieuwe stembiljet. Er zal kiezers de mogelijkheid worden gegeven om voorafgaand aan de dag van stemming te oefenen met het nieuwe stembiljet. Verder zal er (papieren) informatie beschikbaar zijn, ook in het stemlokaal, over het stemmen met het nieuwe stembiljet.

3. Administratieve en financiële lasten voor overheid en burger

De experimenten in het stemlokaal met het model stembiljet dat is gebruikt voor het experiment in 2014 voor de kiezers die vanuit het buitenland konden stemmen brengen geen (extra) administratieve en financiële lasten voor de gemeenten en de burger met zich mee. Wel zullen voor de experimenten voorlichtingsinspanningen moeten worden verricht om de kiezer goed met het nieuwe stembiljet te laten omgaan. Het voorlichtingsmateriaal zal door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties worden ontwikkeld en beschikbaar worden gesteld. Het ministerie zal ook de evaluatie van de experimenten uitvoeren alsmede de testen die nodig zijn voorafgaand aan de experimenten. De verwachting is dat het nieuwe stembiljet voor de gemeenten de lasten zal verminderen omdat de stemopneming, waaronder het tellen van de stemmen, makkelijker en sneller zal kunnen verlopen.

4. Advisering

PM

ARTIKELSGEWIJS DEEL

Artikel I

Onderdeel A

² Kamerstukken II 2012/13, 33 573, nr. 3, blz. 5; Stb. 2013, 368, blz. 23 en 24.

Zowel het centraal stembureau (artikel P 21, eerste lid van de Kieswet) als het vertegenwoordigend orgaan (artikel V 4, vierde lid van de Kieswet) kunnen tot een nieuwe opneming van stembiljetten besluiten. In de Kieswet is vastgelegd dat bij die opneming de artikelen N 5, N 8 en N 9 van de Kieswet van overeenkomstige toepassing zijn. Als een experiment heeft plaatsgevonden met een nieuw stembiljet voor kiezers buiten Nederland, zullen bij de hertelling de regels over het experiment van toepassing moeten zijn, bijvoorbeeld met betrekking tot de beoordeling van de geldigheid van een stem. Voor kiezers buiten Nederland zijn twee experimenten mogelijk: een waarbij de kiezer eerst de lijst kiest en dan het kandidaatsnummer, en een waarbij de kiezer eerst de lijst kiest en dan het kandidaatsnummer noteert. In de artikelen 15 en 16 van het Tijdelijk Experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming is voor deze experimenten bepaald wanneer een stem geldig is uitgebracht, in afwijking van de bepalingen uit de Kieswet. Bij een eventuele hertelling van deze stembiljetten moeten dan ook de van de Kieswet afwijkende regels van artikel 15 en 16 worden gevolgd ten aanzien van het bepalen van de geldigheid van een stem. Artikel 16a strekt daartoe.

Onderdeel B

Artikel 18a

Uit het eerste lid volgt dat dit hoofdstuk van toepassing is op de gemeenten die meedoen aan een experiment.

In het tweede lid wordt bepaald dat het experiment met een nieuw stembiljet van toepassing is op de stemming in een stemlokaal. Als in een gemeente mobiele stembureaus zijn aangewezen, vindt de stemming ook daar plaats volgens de regels van het experiment. Omdat het experiment ziet op de stemming in het stemlokaal, heeft de wijze van stemmen met een nieuw stembiljet betrekking op kiezers die met een stempas, een kiezerspas, of met een volmachtbewijs voor een andere kiezer een stem uitbrengen. Het ziet niet op kiezers als bedoeld in artikel M 1 van de Kieswet (kiezers buiten Nederland), die per brief kunnen stemmen en voor wie een apart experiment kan plaatsvinden volgens de regels van Hoofdstuk 2 van het Tijdelijk experimentenbesluit. Het experiment heeft ook geen betrekking op briefstembureaus.

Omdat uit de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming al volgt dat die niet van toepassing is op Bonaire, Sint Eustatius en Saba, is niet expliciet bepaald dat er op die openbare lichamen geen experimenten plaatsvinden.

Het vierde lid regelt dat er bij referenda geen experimenten worden gehouden met een nieuw stembiljet in het stemlokaal. Het stembiljet bij referenda is tenslotte geheel anders qua opzet – kiezers stemmen niet op kandidaten.

Artikel 18c

Dit artikel biedt de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de mogelijkheid een stembiljet vast te stellen waarbij de kiezer stemt door eerst de lijst en vervolgens zijn kandidaat te kiezen. Daarbij kan voor een verkiezing een model worden vastgesteld waarbij de kiezer stemt door op het stembiljet eerst de lijst te kiezen waartoe de kandidaat van zijn keuze behoort, en vervolgens het kandidaatsnummer van de kandidaat van zijn keuze te kiezen. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2 van het algemeen deel van de toelichting.

De eis dat het stembiljet moet zijn voorzien van de handtekening van de voorzitter van het hoofdstembureau geldt niet bij het experiment.

Bij het vaststellen van het model voor het stembiljet wordt – zoals gebruikelijk – de naam van het vertegenwoordigend orgaan waarvoor de verkiezing geldt en het verkiezingsjaar daarop vermeld. Dat dient tevens als waarborg dat kiezers niet abusievelijk een oud stembiljet (van een vorige verkiezing) gebruiken. Voorts bevat het model een gebruiksaanwijzing voor de kiezer.

Artikel 18d

Deze bepaling regelt dat op het stembiljet en het overzicht van de kandidatenlijsten het logo van een politieke groepering wordt geplaatst als deze is geregistreerd bij het centraal stembureau. Als de aanduiding van een politieke groepering niet op het stembiljet wordt geplaatst, bijvoorbeeld omdat deze op grond van artikel I 6, tweede lid, van de Kieswet is geschrapt, dan wordt ook niet het logo van die groepering op het stembiljet geplaatst. Er moet voorkomen worden dat op stembiljet alleen een logo van een groepering staat, en geen aanduiding. Dat zou namelijk tot verwarring kunnen leiden bij kiezers.

Indien twee of meer politieke groeperingen gezamenlijk aan de verkiezing meedoen door samenvoeging van hun aanduidingen, kunnen beide logo's op het stembiljet worden geplaatst. Bij ministeriële regeling is vermeld hoe de logo's in dat geval op het stembiljet worden geplaatst (artikel 18j).

Als twee politieke groeperingen gezamenlijk aan de verkiezing meedoen door samenvoeging van hun aanduidingen, maar slechts één van hen een logo heeft geregistreerd, dan volgt uit het derde lid dat geen logo op het stembiljet wordt geplaatst. Als dat ene logo namelijk op het stembiljet en het overzicht van de kandidatenlijsten zou worden geplaatst, kan bij de kiezer verwarring ontstaan voor welke politieke groepering(en) de lijst is ingediend.

Artikel 18e

Op het voorgestelde model waarmee geëxperimenteerd kan worden ontbreken de namen van de kandidaten. Het stembiljet bevat de lijsten waarop gestemd kan worden, geordend op lijstnummer en met vermelding van het logo. Verder bevat het stembiljet de stemvakjes voor de kandidaten, voorzien van een nummer oplopend uit de serie 1 tot en met 80 (het maximale aantal kandidaten dat een partij momenteel mag opvoeren). Het is bij het gebruik van dit model stembiljet essentieel dat in het stemhokje een overzicht aanwezig is van de lijsten met daarop aangegeven de namen van de kandidaten. Met deze bepaling wordt geregeld dat zich in ieder stemhokje een overzicht van de kandidatenlijsten bevindt. Tevens moet op grond van artikel J 16, derde lid, van de Kieswet, een handleiding voor de kiezer aanwezig zijn. Bij ministeriële regeling kan daarvoor een model worden vastgesteld.

Artikel 18f

Artikel 18f bepaalt hoe de kiezer zijn stem moet uitbrengen. De kiezer brengt in twee stappen zijn stem uit. Allereerst kiest hij de lijst waar de kandidaat van zijn keuze toe behoort. Vervolgens kiest hij het kandidaatsnummer van zijn kandidaat.

Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar paragraaf 2 van het algemeen deel van de toelichting.

Artikel 18g

Artikel N 7 van de Kieswet bepaalt wanneer een stem blanco of ongeldig is. Daarbij wordt uitgegaan van een stembiljet waarbij de kiezer één stemvakje rood moet maken. Bij het stembiljet waarmee geëxperimenteerd kan worden, moet een kiezer in beginsel twee vakjes rood maken. In deze bepaling wordt geregeld hoe de geldigheid van een stem in afwijking van artikel N 7 van de Kieswet moet worden vastgesteld.

In het tweede lid is bepaald dat een stem geldig is als deze ófwel op een kandidaat, ófwel blanco is uitgebracht. Daarvoor moet een stembiljet zijn gebruikt dat bij of krachtens de Experimentenwet mag worden gebruikt. Bovendien mogen er geen bijvoegingen zijn geplaatst waardoor de kiezer kan worden geïdentificeerd.

In het derde en vierde lid is geregeld wanneer een stem op een kandidaat is uitgebracht. Op grond van het derde lid is een stem op een kandidaat uitgebracht indien dat ondubbelzinnig blijkt doordat zowel één wit stipje voor een lijst, als één wit stipje voor een kandidaatsnummer is ingevuld met een rode kleur. Op grond van het vierde lid wordt geregeld dat als alleen één stipje voor een lijst is ingevuld, in dat geval de stem is uitgebracht op de eerste kandidaat van die lijst. Echter, als blijkt dat de kiezer met bijschrijvingen mogelijk op een andere kandidaat heeft willen stemmen, dan wordt de stem als ongeldig aangemerkt, omdat voorgaande conclusie dan niet zou kunnen worden getrokken.

In het vijfde lid is geregeld wanneer een stem blanco is uitgebracht. Dit is het geval als geen enkel wit stipje rood is gemaakt. Als een stipje bij een kandidaatsnummer is ingevuld, maar niet bij een lijst, dan is de stem dus ongeldig en niet blanco. Voorts wordt de eis gesteld dat voor een blanco stembiljet niet op het stembiljet mag zijn getekend of geschreven.

De regeling van artikel 18g is gebaseerd op artikel 15 van het Tijdelijk experimentenbesluit. Artikel 15 bevat een regeling voor het bepalen van de geldigheid van een stem die is uitgebracht bij een experiment voor kiezers buiten Nederland. Op twee punten verschilt artikel 18g van artikel 15:

- Bij een experiment met een nieuw stembiljet in het stemlokaal mag alleen de kleur rood gebruikt worden en niet blauw, zwart of groen. In het stemlokaal is rood schrijfmateriaal aanwezig en dat dient gebruikt te worden bij het uitbrengen van een stem;
- Bij een experiment met een nieuw stembiljet in het stemlokaal is voor een blanco stem vereist dat niet op het stembiljet mag zijn getekend of geschreven. Voor het experiment met een nieuw stembiljet voor kiezers buiten Nederland is deze eis expliciet niet gesteld. Achtergrond hiervan is dat kiezers buiten Nederland het stembiljet per e-mail kunnen ontvangen en bij het printen van het stembiljet soms print-technische gegevens worden afgedrukt. Verder maken sommige kiezers gebruik van printpapier dat is voorgedrukt. Het is niet wenselijk dat deze omstandigheden ertoe leiden dat de stem ongeldig is, omdat kiezers daar niet altijd invloed op kunnen uitoefenen of omdat zij zich daar niet van bewust zijn. Voor een

stembiljet dat in het stemlokaal wordt gebruikt is dit echter niet aan de orde en kan zoveel mogelijk aangesloten worden bij artikel N 7, eerste lid, van de Kieswet.

Artikelen 18h

Zowel het centraal stembureau (artikel P 21, eerste lid van de Kieswet) als het vertegenwoordigend orgaan (artikel V 4, vierde lid van de Kieswet) kunnen tot een nieuwe opneming van stembiljetten besluiten. In de Kieswet is vastgelegd dat bij die opneming de artikelen N 5, N 8 en N 9 van de Kieswet van overeenkomstige toepassing zijn. Als een experiment heeft plaatsgevonden met het stembiljet waarbij de kiezer eerst de lijst kiest en dan het kandidaatsnummer, dan moeten bij een eventuele hertelling van deze stembiljetten ook de van de Kieswet afwijkende regels van artikel 18g van dit besluit worden gevolgd ten aanzien van het bepalen van de geldigheid van een stem. Deze bepaling strekt daartoe.

Artikel 18i

Elk experiment wordt onder verantwoordelijkheid van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties geëvalueerd, zodat de voor- en nadelen van de gekozen oplossingen en de concrete omstandigheden van de experimenten kunnen worden vastgesteld. In dit artikel is aangegeven op welke aspecten in de evaluatie in ieder geval worden gelet.

Het experiment met het stembiljet voor kiezers in Nederland heeft twee doelen: het bevorderen van de snelheid en de betrouwbaarheid van de stemopneming en het bevorderen van het zelfstandig stemmen. Beide aspecten worden bij de evaluatie betrokken. Onder andere wordt vastgesteld hoeveel tijd het kost om de stemopneming te verrichten en wat de ervaringen van kiezers zijn met het nieuwe stembiljet, met name van kiezers met visuele beperkingen of kiezers die laaggeletterd zijn. Voorts wordt het aantal ongeldige stemmen vastgesteld en de redenen daarvan en wordt onderzocht hoe vaak het voorkomt dat een kandidaat wel een lijst, maar geen kandidaat kiest.

Bij de evaluatie worden in ieder geval de ervaringen van kiezers, politieke partijen en de uitvoerende instanties betrokken. Ook de kosten van het experiment, de organisatorische consequenties en de financiële en administratieve lasten bij het experiment maken deel uit van de evaluatie. Daarbij zal worden onderzocht welke organisatorische consequenties het plaatsen van logo's en/of foto's heeft op het proces van kandidaatstelling.

Artikel 18j

Bij ministeriële regeling kunnen nadere regels worden gesteld over verschillende onderdelen van het experiment. Het gaat hier om uitvoeringstechnische aspecten waarvan kan blijken dat het wenselijk is deze nader te regelen. Op grond van dit artikel kan in de nadere regels onder meer worden bepaald hoe het overzicht van de kandidatenlijsten ter kennis wordt gebracht, en kunnen regels worden gesteld aan de registratie van logo's. Daarbij kan het gaan om bijvoorbeeld elektronische aanlevering, het bestandstype, de afmetingen en andere technische specificaties. Ook kunnen nadere eisen aan de inrichting van het stemlokaal worden gesteld, bijvoorbeeld over de beschikbaarheid van het overzicht van de kandidatenlijsten in het stemlokaal (buiten het stemhokje). Ook kan het nodig blijken nadere regels te treffen wanneer een combinatie van stemmingen plaatsvindt. Tot slot kunnen nadere

regels worden gesteld ten behoeve van de gang van zaken bij de stemming en de evaluatie van het experiment.

Artikel II

Het besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin het wordt geplaatst. Daarmee wordt afgeweken van de vaste verandermomenten. Deze uitzondering daarop is mogelijk vanwege de herindelingsverkiezingen van 2016. Om de experimenteergemeenten zo snel mogelijk duidelijkheid te geven over de regels die zij moeten toepassen – zodat zij daar in hun voorbereiding rekening mee kunnen houden – treedt het besluit op het eerst mogelijke moment in werking.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

dr. R.H.A. Plasterk